

วัฒนธรรมทางการเมืองไทยและบทบาทของทหารกับการเมือง

THAI POLITICAL CULTURE AND THE ROLE OF THE SOLDIER AND POLITICS

พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต และคณะ*

Received: 2020-02-07

Phramaha Bovornvit Ratanachoto and others

Revised: 2020-03-20

Accepted: 2020-02-30

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมการเมืองไทยได้รับอิทธิพลมาจากระบบการปกครองในอดีต อีกทั้งยังมีการผสมระหว่างความเป็นอิสระนิยมกับอำนาจนิยม กล่าวคือ คนไทยมีลักษณะอิสระเสรี ไม่ชอบอยู่ภายใต้การบังคับ และมักใช้เสรีภาพเกินขอบเขต ขาดความรับผิดชอบ ในขณะที่เดียวกันคนไทยยังถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมที่ยกย่องผู้มีอำนาจเหนือกว่า ลักษณะดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นในระบบการเมืองจึงทำให้เป็นเครื่องมือของผู้ที่แย่งชิงอำนาจ นำไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเมือง โดยวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมจะทำให้คนไทยเรียกร้องให้กลุ่มคนที่มีอำนาจออกมาแก้ไขปัญหาไม่ว่าด้วยวิธีใดก็ตามจึงเป็นโอกาสให้ทหารที่จัดว่าเป็นองค์กรที่มีอำนาจมากเข้ามามีบทบาทในการจัดการในรูปแบบของการกระทำรัฐประหารด้วยเหตุผลว่าเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศชาติในแต่ละยุคสมัย โดยแสดงออกในบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย ผู้พิทักษ์และผู้ปกครอง อย่างไรก็ตามการรัฐประหารในแต่ละครั้งทำให้เกิดการเมืองเกิดภาวะการฉะงักกัน และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย หากต้องการพัฒนารูปแบบการเมืองการปกครองของไทยให้เป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์นั้น จะต้องปลูกฝังและส่งเสริมหลักประชาธิปไตยที่ต้องให้แก่ประชาชนในสังคม รวมถึงทหารต้องมีความเป็นทหารอาชีพและต้องยุติการเข้าแทรกแซงหรือมีบทบาททางการเมือง ทหารต้องรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบในขอบเขตของตนโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการตัดสินใจทางการเมืองซึ่งถือเป็นหน้าที่ของฝ่ายพลเรือน อีกทั้งการปรับทัศนคติการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน โดยคำนึงถึงพันธกิจและบทบาทหน้าที่ของตนเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ประเทศชาติพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางการเมืองไทย, บทบาททหารในการเมืองไทย, รัฐประหาร ประชาธิปไตย

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

กนกฤทธิ์ เก่าศิริ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ธีระวัฒน์ แก้วลังกา อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พร้อมพล สัมพันธ์โน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ABSTRACT

This article aimed to present Thai political culture that was influenced by the regime from the past as well as the combination between authoritarianism and libertarianism. Thai people are independent, do not like to be under control and often overuse freedom without responsibility, moreover Thai people were dominated by authoritarian culture that praises the superior at the same time. When these characteristics were occurred in political system it was as a tool for those who struggle of power and lead to the political crisis. The authoritarian culture of Thai people will call a power group to come out and solve the problem by using any processes. Therefore it is the opportunity for the military to come because the military group was considered as the most powerful organization in society, then they will act in the form of coup by using reason that maintain the stability of the nation. In Thai politics, military will play the role as conciliator, conservator also governor. However, each of military coup are causes of political stagnation and the democracy development obstacle. To develop Thai political form to become the complete democracy, it has to promote and cultivate the concept of democratic principle to Thai people in society including the military must be professional and stop intervention or play political role that belong to the citizen duties as well as adjust working attitude between military and civil section by focus on their mission and roles which the most important for our nation to develop with stability.

Keywords: Thai political culture, Role of Military in Thai politics, Coup d'état, Democracy

1. บทนำ

การที่ประเทศไทยประเทศหนึ่งจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ก่อให้เกิดรากฐานในเรื่องของค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ จารีตประเพณีของสังคมนั้นๆ ที่กล่อมเกลามาผ่านกระบวนการทางสังคมและถ่ายทอดสืบต่อกันไปจนเป็นแบบแผนปฏิบัติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระบบสังคมนั้น ความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกัน ผลต่อกัน กล่าวคือ ระบบการเมืองจะดำเนินอยู่ภายในขอบเขตของแต่ละสังคม และวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคมก็จะเป็นสิ่งที่สะท้อนแนวคิด ทศนคติของประชาชนในสังคมนั้นๆ

สำหรับประเทศไทย นับตั้งแต่ก่อนและหลังการปฏิรูประบอบการปกครองในพ.ศ. 2475 ทหารมีบทบาทที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองมาโดยตลอดและเริ่มมีความเกี่ยวพันกับการเมืองมากขึ้น¹ แม้สังคมไทยจะก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยแต่จะเห็นได้ว่าทหารยังคงมีบทบาทที่ค้ำจุนความมั่นคงของรัฐบาลทั้งเปิดเผยและทางอ้อม² ดังจะเห็นได้จากการรัฐประหารที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการเมืองการปกครอง

¹ รุจิโรจน์ สายสมบัติ, *ทหารกับประชาธิปไตย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542, หน้า 1

² ซาดา นนทวัฒน์, *กบฏแผ่นดินแย่งชิงอำนาจ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด, 2552), หน้า 17

ของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เสมือนเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่มีการเมืองไทยมักถูกแทรกแซงโดยฝ่ายทหารจากการรัฐประหาร จากนั้นจะเป็นการปกครองแบบเผด็จการทหาร มีการร่างรัฐธรรมนูญและประกาศใช้ ต่อมาจัดให้มีการเลือกตั้งรัฐบาล หลังจากนั้นก็จะเกิดวิกฤติทางการเมือง เกิดความขัดแย้งทำให้ทหารต้องเข้ามาทำการรัฐประหารอีกวนเวียนอย่างนี้อยู่เสมอๆ บทความนี้นำเสนอประเด็นของวัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้ามามีบทบาทของทหารทางการเมือง ปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองและข้อเสนอแนะในเรื่องของบทบาทของทหารกับการพัฒนาการเมืองของไทย

2. วัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรม หมายถึงแบบแผนหรือพฤติกรรมที่ดำรงชีวิตของกลุ่มคนในสังคมหนึ่ง มีการเรียนรู้ถ่ายทอดสืบต่อกันไปรุ่นสู่รุ่น ด้วยการปลูกฝังและการกล่อมเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ โดยสิ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดของคนในสังคมจนเกิดเป็นแบบแผนของพฤติกรรม ประกอบด้วย ระบบความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อในสิ่งที่ดำรงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิด การประเมินคุณค่าสิ่งต่างๆ และเป้าหมายของการกระทำว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนา เป็นต้น ต่อมาคือค่านิยม เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม ค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับ โดยจะคงอยู่เพียงชั่วขณะหนึ่งและอาจเกิดเป็นค่านิยมหรือความเชื่อมั่นใหม่เมื่อคนในสังคมได้รับข้อมูลที่นำเชื่อถือหรือฟังพอใจมากกว่าค่านิยมเดิม และประการสุดท้ายได้แก่ทัศนคติ ที่เป็นระบบความเชื่อของคนที่ยั่งยืนมาเป็นเวลานาน ความเชื่อดังกล่าวมีผลต่อการตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ เช่น การชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะแสดงออกในรูปของการกระทำผ่านวัฒนธรรมทางการเมือง

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” ไว้แตกต่างกัน ลิขิต ชีระเวคิน ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political culture) หมายถึง ความเชื่อ ปทัสถาน ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคมในกระบวนการหรือวิถีทางการเมือง³ Lucien W. Pye นักวิชาการรัฐศาสตร์ให้คำนิยามวัฒนธรรมการเมือง เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนในการแสดงออกทางการเมือง ครอบคลุมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองและปทัสถานในทางปฏิบัติของคนในระบอบการเมือง โดยเป็นผลมาจากทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึกที่เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง แนวคิดทางการเมืองของบุคคลนั้นๆ ทำให้เกิดระเบียบและก่อเป็นกฎเกณฑ์หรือข้อสมมติฐานที่ทุกคนยอมรับสำหรับเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมทางการเมือง⁴ ดังนั้น วัฒนธรรมการเมืองจึงเป็นรูปแบบของมิติทางด้านจิตวิทยากับความรู้สึกนึกคิดของการเมือง⁵ ส่วนชานาญ จันทรเรือง ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ว่าเป็นแบบแผนของทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองของระบบการเมืองหนึ่ง โดยถูกกำหนดขึ้นหรือได้รับอิทธิพลจาก

³ ลิขิต ชีระเวคิน, วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมือง. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 9

⁴ Lucien W. Pye., **Aspects of Political Development**. (Boston and Toronto: Little Brown & Company, 1966), p. 218

⁵ อุไรวรรณ ธนสถิต, วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย, วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 2552. 7(3), 1

สภาวะแวดล้อมของแต่ละชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางการเมือง และถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นๆ และมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมต่างๆ อยู่เสมอ⁶ สอดคล้องกับพญา สายหู ที่ให้ความหมายว่าวัฒนธรรมการเมืองคือแบบอย่างของการดำรงชีวิตของกลุ่มคนใดกลุ่มหนึ่งและก่อนจะเป็นแบบอย่างได้ต้องมีการคล้อยตามกันในหมู่คนจำนวนมากจนปฏิบัติตามกันไปทั้งกลุ่มและสืบต่อกันไปเป็นเวลานานจนเป็นแบบแผนของความประพฤตินั้นและกลายเป็นวัฒนธรรม⁷ ในขณะที่ความเข้าใจของนักวิชาการไทยบางราย มองวัฒนธรรมการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น วัฒนธรรมการเลือกตั้ง วิธีการเลือกตั้ง ความเชื่อในการเลือกตั้งหรือวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมการมีส่วนร่วม เป็นต้น⁸

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดในเรื่องของวัฒนธรรมการเมืองในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่ชัดเจนที่สุดคือแนวคิดของ Gabriel Almond ตามความคิดของเขานั้น ระบบการเมืองแต่ละระบบหรือของประเทศหนึ่งๆ เป็นภาพสะท้อนของวัฒนธรรม จารีตประเพณีและความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมนั้นๆ โดยจะมีลักษณะอย่างไรเป็นผลของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้นๆ เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่สร้างกฎเกณฑ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญก็คือแบบแผนที่กำหนดระบบการเมืองอีกทีหนึ่ง⁹ นอกจากนี้ Almond ยังได้นิยามของวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ว่า รูปแบบของทัศนคติส่วนบุคคลและความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อการเมืองในฐานะที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกของระบบการเมือง ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความโน้มเอียง 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ความโน้มเอียงด้านความรู้หรือการรับรู้ (Cognitive orientation) ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อระบบการเมือง 2) ความโน้มเอียงด้านความรู้สึก (Affective orientation) ได้แก่ ความรู้สึกทางอารมณ์ที่ประชาชนมีต่อระบบการเมือง เช่น ความชอบหรือไม่ชอบ ความพอใจหรือไม่พอใจ 3) ความโน้มเอียงด้านการประเมินค่า (Evaluate orientations) ได้แก่การใช้ดุลพินิจในการตัดสินใจหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและปรากฏการณ์ทางการเมืองว่า ดีหรือไม่ดี เป็นประโยชน์หรือไม่ ซึ่งจะใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริงร่วมกับอารมณ์ความรู้สึกประกอบการตัดสินใจด้วย¹⁰

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองมีหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป จากค่านิยมและแนวคิดของนักวิชาการที่ให้ไว้ สรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง คือ การแสดงออกทางพฤติกรรมทางการเมืองและการตอบสนองต่อการเมืองของบุคคลในสังคมนั้นๆ โดยมีแบบแผนมาจากทัศนคติ ความเชื่อ จารีตประเพณีและค่านิยมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองหนึ่ง หรือได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมทางสังคม มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นแบบแผนปฏิบัติ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสังคม

⁶ ชำนาญ จันทร์เรือง, วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย, 2559, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2563, จากเว็บไซต์ <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/637713>

⁷ พญา สายหู, การใช้แบบความคิดเรื่อง “วัฒนธรรม” ในการพัฒนาประเทศ ใน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 2

⁸ ทิวักร แก้วมณี, แนวคิดวัฒนธรรมการเมือง: จาก Civic Culture สู่ Bowling Alone Political Culture: From Civic Culture to Bowling Alone, 2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2563, จากเว็บไซต์ <http://oknation.nationtv.tv/blog/dhiwakorn/2010/10/05/entry-1>

⁹ Almond, Gabriel, **Comparative Politics Systems**, The Journal of Politics, 1956, 18(3), pp. 391-409.

¹⁰ Almond, Gabriel & Verba, Sidney, **The Civic Culture**, Princeton: Princeton University Press, 1972

นั้นๆ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและระบอบการเมืองการปกครองของประเทศใดประเทศหนึ่งในแต่ละยุคสมัยนั้นย่อมแตกต่างกัน การที่ประเทศหนึ่งเลือกใช้รูปแบบการปกครองในแบบใดก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยและสถานการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้น

3. วัฒนธรรมทางการเมืองไทย

สำหรับบริบทของวัฒนธรรมทางการเมืองไทยนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้นิยามวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ 2 ระดับ¹¹ ประกอบด้วย

ระดับแรก วัฒนธรรมทางการเมืองในความหมายกว้าง ในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (Way of Life) หมายถึง วิถีชีวิต วิถีทางความคิดและค่านิยมของสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างบุคคลและสถาบันต่างๆ ในรัฐนั้นๆ เป็นไปในรูปแบบใด

ระดับที่สอง วัฒนธรรมทางการเมืองในความหมายแคบ ในฐานะที่เป็นระบบความคิด (Way of Thinking) หมายถึง ความคิดและความเข้าใจ (Perception and Ideas) ว่าอะไรคือทรัพยากรที่ต้องจัดสรรและแบ่งปัน แบ่งกับใคร และในเงื่อนไขใดจึงจะทำให้กลุ่มคนยอมรับได้ หรือกล่าวได้ว่าความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวกับการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากร

ทั้งนี้ ลักษณะทางวัฒนธรรมทางการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่สืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีด้วยกัน 3 รูปแบบ¹² กล่าวคือ

1) วัฒนธรรมทางการเมืองของชาวบ้าน เนื่องจากการเมืองไทยในสมัยโบราณ พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระราชอำนาจจำกัดในการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรทุกส่วนของสังคม ชาวบ้านจึงผูกพันกับมูลนายและผู้นำของหมู่บ้านมากกว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้เป็นความสัมพันธ์แบบประชาธิปไตยของหมู่บ้านโดยเกิดจากเงื่อนไขของวิถีชีวิตในหมู่บ้าน ได้แก่ การดำรงชีวิตภายใต้รูปแบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง มีการใช้ทรัพยากรในระดับที่ใกล้เคียงกันจึงเกิดความขัดแย้งน้อย ทรัพยากรกลางของชุมชนเป็นกรรมสิทธิ์ของส่วนรวม ด้วยวิธีการผลิตจึงบังคับให้ชุมชนแต่ละแห่งมีนโยบายเพื่อให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน อีกทั้งการที่ชาวบ้านมีความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรได้ต่างกัน ในหมู่บ้านหนึ่งจึงมีทั้งคนรวยและคนจน นำไปสู่ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ในหมู่บ้านจึงเป็นความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนระหว่างคนรวยและคนจน กล่าวคือ คนรวยให้คนจนที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของตนได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่โดยการแลกด้วยแรงงานของคนจน เปิดโอกาสให้คนจนสามารถต่อรองการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนได้ การมีระบบการต่อรองจากฐานอำนาจที่มีความหลากหลายในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง เช่น อำนาจจากเจ้าเมือง พระ หมอผี หมอพื้นบ้าน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เรียกว่า ความสัมพันธ์ในเชิงประชาธิปไตยคือรากฐานที่ทำให้เกิดระบบประชาธิปไตยหมู่บ้าน

2) วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นสูงที่มีศูนย์กลางอยู่ที่พระมหากษัตริย์ โดยพัฒนามาจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นผลผลิตจากการขยายตัวของจักรวรรดินิยมในรูปแบบลัทธิล่าอาณานิคม

¹¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจัดสำนึก*, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2538), หน้า 137

¹² นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย”, เอกสารการประชุมวิชาการวัฒนธรรมการเมือง จริยธรรม และการปกครอง. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2550), หน้า 6-12

นิคม โดยชนชั้นสูงจะทำการสร้างรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ที่ไม่มีฐานความเป็นจริงในชีวิตของชาวบ้านไทยกลายเป็นวัฒนธรรมที่ครอบงำสังคมไทยด้วยการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ดังนั้น อำนาจซึ่งเคยกระจายอยู่อย่างหลากหลายในสังคมไทยจึงมากระจุกอยู่แต่เฉพาะส่วนกลางที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแล้วใช้อำนาจที่เป็นทางการ (Authority) เป็นหลัก เช่น การปฏิรูประบบราชการสมัยใหม่ การสร้างระบบกฎหมายแบบตะวันตก เป็นต้น

3) วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลาง เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งควบคู่ไปกับการรัฐประหารโดยเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากความขัดแย้งภายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยตรง เนื่องจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ก่อให้เกิดชนชั้นกลางขึ้นมา 2 กลุ่ม ได้แก่ พ่อค้าเงินที่มีเสรีภาพในการค้าภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่มีจักรวรรดินิยมเป็นผู้ครอบงำ ขณะเดียวกันพ่อค้าเงินก็เป็นมิตรกับชนชั้นปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เนื่องจากการมีผลประโยชน์จากการค้าร่วมกัน ส่วนชนชั้นกลางอีกกลุ่มหนึ่งเป็นข้าราชการที่มีการศึกษาจากระบบใหม่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อีกทั้งกลุ่มชนชั้นกลางที่เป็นข้าราชการได้เป็นผู้นำในการสร้างระบอบการเมืองใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นการเมืองในระบบราชการที่มีทั้งการเลือกตั้งและการทำรัฐประหารเปรียบเสมือนเหรียญที่มีสองด้าน การเมืองของระบบราชการเป็นการใช้อำนาจในการจัดสรรทรัพยากร ให้ส่วนใดเฉพาะกับระบบราชการ ก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรให้แก่ตนเองหรือหน่วยงาน วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางนี้จึงไม่ได้เกิดจากการนำความคิดของชาวบ้านมาพัฒนาแต่เป็นการดึงความคิดของชนชั้นสูงเข้ามาก่อรูปเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง มีลักษณะที่สำคัญคือ สังคมที่ดีต้องเป็นสังคมที่มีลำดับชั้นอย่างชัดเจนและผูกพันสิทธิของแต่ละคน ชนชั้นกลางรับเอาคติความสงบเรียบร้อยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาแต่ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความรุนแรงเสมอ คนชั้นกลางไทยเชื่อในรัฐบาลที่เป็นอาณัติและอำนาจนิยม เชื่อว่าความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจคือเป้าหมายสำคัญแต่เป็นคนละเรื่องกับความมั่นคงในสังคม เชื่อในเรื่องเหตุผลที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์เชิงกลไกแต่ไม่คิดถึงเหตุผลเชิงวัฒนธรรม สังคมและไม่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ เชื่อว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้โดยไม่เชื่อกฎเกณฑ์ของมนุษย์ รวมไปถึงการที่ชนชั้นกลางไทยมีความรักชาติแต่ต้องในลักษณะของการลงรอยเดียวกันไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา ชาติพันธุ์ ภาษา ความภักดี ซึ่งไม่สามารถเป็นจริงในสังคมไทยได้

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดอิสระนิยมกับอำนาจนิยมที่สืบเนื่องมาจากระบบการปกครองในสมัยอดีต โดยได้รับอิทธิพลทั้งจากระบอบอำนาจนิยมและระบอบประชาธิปไตย รวมไปถึงการผสมผสานระหว่างอำนาจนิยมและเสรีนิยม กล่าวคือ การใช้อำนาจนิยมต่อผู้อื่นโดยลักษณะของวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบการปกครองแบบดั้งเดิมที่ผู้ปกครองนิยมบังคับให้ปฏิบัติตามมากกว่าใช้เหตุผลหรือรับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การยึดถือที่ตัวบุคคลมากกว่าหลักการและเหตุผล รวมทั้งการยกย่องผู้มีอำนาจ ในขณะที่มีความเป็นเสรีนิยมต่อตนเองเนื่องจากคนไทยมีความรักอิสระและชอบทำอะไรตามอำเภอใจ ขาดความรับผิดชอบ จึงส่งผลให้พัฒนาการของระบอบการเมืองการปกครองของไทยเป็นไปอย่างไม่เสถียรภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งความมีประสิทธิภาพของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

4. บทบาทของทหารกับการเมืองไทย

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวิวัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทยเป็นไปอย่างไร้เสถียรภาพ เนื่องมาจากการเปลี่ยนรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศอยู่บ่อยครั้ง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ไม่เป็นไปตามระเบียบแบบแผนหรือกฎกติกา มีการใช้กำลังอาวุธในการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน คณะทหารได้เข้าแทรกแซงทางการเมืองหลายครั้ง การเมืองในประเทศไทยยังคงเวียนวนอยู่กับการยึดอำนาจโดยทหารทั้งที่เป็นารรัฐประหารและการก่อกบฏ โดยกองทัพที่เข้ามายึดอำนาจก็จะทำการฉีกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมแล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มีการเลือกตั้ง มีกระบวนการทางรัฐสภา เกิดการขัดแย้งทางการเมือง เกิดวิกฤตการณ์นำไปสู่การยึดอำนาจหรือรัฐประหาร วนเวียนในรูปแบบเช่นนี้จนเกิดเป็นรูปแบบของ “วงจรอุบาทว์ทางการเมือง”¹³ ซึ่งลักษณะของวงจรอุบาทว์นี้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและระบบการเมือง กล่าวคือ การแทรกแซงทางการเมืองของทหารที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง ผู้นำทหารทำการครอบงำทางการเมืองทำให้สถาบันหลักของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเช่น พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบเลิกเป็นระยะ เกิดภาวะชะงักงันทางประชาธิปไตย ซึ่งหากวงจรอุบาทว์นี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งเท่าใด ประชาชนอาจรู้สึกที่ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งธรรมดาสำหรับการเมืองไทย ทศนคติเช่นนี้เป็นการยากต่อการที่จะพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ นักวิชาการได้ทำการศึกษาบทบาททหารกับการเมืองไทยและอธิบายถึงบทบาทของทหารว่า โดยปกติทหารจะไม่แสดงบทบาททางการเมือง รัฐธรรมนูญได้กำหนดหน้าที่ของทหารไว้ 2 ลักษณะ คือ การป้องกันประเทศ รักษาเอกราช ความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย รวมถึงสถาบันสำคัญของประเทศ อีกหน้าที่หนึ่งคือ หน้าที่ในการพัฒนาประเทศ¹⁴ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองนั้น เกิดจากภาวะการเมืองที่กำลังวิกฤตเนื่องมาจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของรัฐบาล มีแนวโน้มเกิดความไม่สงบในประเทศจึงเป็นเหตุผลความจำเป็นที่ทหารต้องเข้ามาจัดการมิเช่นนั้นจะเกิดผลเสียต่อความสงบและความมั่นคงของประเทศ เช่น สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ประชาชนเกิดความแตกแยกเป็นฝ่ายต่างๆ เกิดการรวมตัวชุมนุมเพื่อกดดันรัฐบาลจนเป็นสถานการณ์ที่วุ่นวาย รวมไปถึงการไร้เสถียรภาพของสถาบันทางการเมือง เช่น สถาบันทางการเมืองของรัฐบาลขาดเจตนาธรรมาภิบาลในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อประชาชนได้รับผลกระทบจึงเรียกร้องหรือกดดันรัฐบาลด้วยวิธีการต่างๆ เป็นต้น¹⁵

นอกจากนี้ นักรัฐศาสตร์ได้แบ่งลักษณะของทหารที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท¹⁶ ได้แก่

1) บทบาทของทหารทางการเมืองในฐานะ “ผู้ไกล่เกลี่ย” บทบาทในลักษณะนี้ผู้นำทหารจะไม่เข้าไปบริหารประเทศด้วยตนเองแต่จะให้รัฐบาลพลเรือนทำหน้าที่ในการบริหารปกครองแล้วฝ่ายทหารจะทำการ

¹³ ลิขิต ธีรเวคิน, *คนไทยในอุดมคติ*, (กรุงเทพมหานคร: แม็ค, 2548), หน้า 161-162

¹⁴ Surachart Bumrungsuk, *United States Foreign Policy and Thai Military Rule, 1947-1977*
Master of Arts Thesis Cornell University, 1985, p. 10

¹⁵ Surachart Bumrungsuk, *United States Foreign Policy and Thai Military Rule, 1947-1977*
Master of Arts Thesis Cornell University, 1985, p. 7

¹⁶ กมล สมวิเชียร, *วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง, ในวรรณไวทยาการ: รัฐศาสตร์*, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), pp. 962-976

ตรวจสอบหรือติดตามการทำงานของรัฐบาล นำเอาบทบัญญัติข้อกฎหมายและข้อบังคับรัฐธรรมนูญมาใช้ อย่างถูกต้องเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในสังคม และรักษาไว้ซึ่งสถานภาพเดิม (Status quo) รวมถึงการสร้างสภาวะดุลแห่งอำนาจ (Balance of power) ให้เกิดในระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ ในกรณีนี้ทหารจะมีบทบาทเป็นกลุ่มกดดันและมีอิทธิพลทางการเมืองสูงมากในขณะที่ยานาจอสูงสุดในการปกครองของรัฐบาลพลเรือนถูกบั่นทอนลง ในบางครั้งทหารอาจใช้วิกฤตการณ์ทางการเมืองบีบบังคับให้รัฐบาลพลเรือนยอมอ่อนข้อและปฏิบัติตามข้อเรียกร้องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของฝ่ายทหาร และหากเกิดเหตุการณ์ขึ้นวิกฤตการณ์ทหารอาจใช้วิธีการข่มขู่ว่าจะกระทำรัฐประหารเพื่อเข้ามาจัดระเบียบทางการเมืองปกครองใหม่ในสังคม หรือหาความชอบธรรมในการทำรัฐประหารเพื่อเปลี่ยนแปลงรัฐบาล

2) บทบาทของทหารทางการเมืองในฐานะ “ผู้พิทักษ์” ภายหลังที่คณะทหารทำรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลพลเรือนสำเร็จแล้ว เมื่อคณะนายทหารเข้าควบคุมและใช้อำนาจปกครองประเทศโดยตรงก็จะเปลี่ยนแปลงบทบาทจาก “ผู้ไกล่เกลี่ย” เป็น “ผู้พิทักษ์” ส่วนมากจะใช้เวลาประมาณ 2-4 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเสถียรภาพทางการเมือง อย่างไรก็ตามบทบาทของทหารในลักษณะนี้จะมีขอบเขตจำกัดบางประการ คือ ทหารจะไม่เข้าควบคุมและปลุกระดมหรือจัดตั้งกลุ่มมวลชน เพื่อทำการควบคุมมวลชนจากบนลงสู่ล่างซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการมีเวลาจำกัดในการปกครอง และมักมีวัตถุประสงค์ที่จำกัดเฉพาะการแก้ไขปัญหาสำคัญ เมื่อเห็นว่าสามารถควบคุมสถานการณ์ได้แล้วก็จะทำการส่งมอบอำนาจการปกครองคืนให้กับรัฐบาลพลเรือน ทหารในบทบาทของผู้พิทักษ์ จึงเน้นเฉพาะการปฏิรูปและการแก้ไขปัญหา มากกว่าการปฏิวัติเพื่อล้มล้างระบอบ และต้องการรักษาไว้ซึ่งโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในแบบดั้งเดิมเอาไว้ โดยมักเสนอนโยบายการพัฒนาสังคมที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดผลกระทบบานปลายกลายเป็นความรุนแรงหรือภาวะอนาธิปไตย

3) บทบาทของทหารทางการเมืองในฐานะ “ผู้ปกครอง” จะมีความแตกต่างจากบทบาทของผู้พิทักษ์และบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย กล่าวคือ ทหารจะเข้าไปทำการควบคุมการบริหารและการปกครองเองโดยตรง รวมถึงเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ ผ่านทางโครงสร้างที่ทหารสถาปนาขึ้น เพื่อให้มีหน้าที่ในการปลุกระดมและแสวงหาความสนับสนุนจากมวลชนไปพร้อม ๆ กับการใช้กลไกของกองทัพเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมด้วย ได้แก่ การจัดตั้งรัฐบาลเผด็จการทหาร โดยมีฐานอำนาจเป็นกองทัพ มีการประกาศนโยบายที่จะปฏิวัติ ปฏิรูป หรือทำการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง รัฐบาลทหารส่วนใหญ่มักประกาศใช้มาตรการที่เป็นการลิดรอนอำนาจที่เป็นรากเหง้าของสังคมดั้งเดิมเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแห่งอำนาจ

ทั้งนี้ การแทรกแซงทางการเมืองของทหารแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 การใช้อิทธิพลต่อรัฐบาลพลเรือนตามปกติในรูปแบบของการพยายามโน้มน้าวรัฐบาลให้คล้อยตามด้วยเหตุผลและอารมณ์ เป็นการกระทำที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ระดับที่ 2 การกดดัน หรือการข่มขู่บีบบังคับให้รัฐบาลพลเรือนปฏิบัติตามความต้องการของตน ระดับที่ 3 การใช้กำลังบังคับข่มขู่ให้รัฐบาลพลเรือนออกจากตำแหน่งแล้วแต่งตั้งรัฐบาลชุดใหม่ตามความต้องการของฝ่ายทหาร ระดับที่ 4 การยึดอำนาจโค่นล้มรัฐบาลพลเรือนแล้วสถาปนาระบอบขึ้นแทน ระดับนี้เป็นการแทรกแซงในระดับสูงสุด โดยส่วนใหญ่สังคมประเทศที่มีการพัฒนาทางด้านการเมืองสูง ทหารจะแทรกแซงทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำหรือไม่มีการแทรกแซงทางการเมืองเลย ในขณะที่ประเทศที่มีการพัฒนาทางด้านการเมืองสูง องค์การทางการเมืองมีความเข้มแข็ง ผู้นำจะได้รับการ

ยอมรับจากประชาชนมีอำนาจในการปกครองประเทศและประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ส่งผลให้ทหารต้องทำหน้าที่เป็นทหารอาชีพมากยิ่งขึ้น¹⁷

สำหรับบทบาทของทหารในการเมืองไทยได้เริ่มขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อพ.ศ. 2475 จากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันมีการกระทำรัฐประหารถึง 13 ครั้งด้วยกัน ในแต่ละครั้งจะเป็นรูปแบบของการยึดอำนาจถอดถอนรัฐบาลด้วยการใช้กำลังทางทหาร โดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความวุ่นวายในบ้านเมือง รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขภาวะเศรษฐกิจตกต่ำได้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคม การคอร์รัปชัน ความมั่นคงของชาติและอื่นๆ¹⁸ ซึ่งการรัฐประหารในประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2475 – 2562 มีดังนี้

ครั้งที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตย โดยให้เหตุผลว่าต้องการระบอบการปกครองแบบใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภายนอก ผู้ก่อการคือคณะราษฎร มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก

ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2476 พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาทำการรัฐประหารรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา เนื่องจากไม่พอใจที่คณะรัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินไม่ถูกต้อง

ครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2490 พลโทผิน ชุณหะวัณและกลุ่มนายทหารบกทำการรัฐประหารรัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ โดยให้เหตุผลว่าเพื่อขจัดและทำลายฐานการเมืองของพรรคเสรีไทยที่มีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นหัวหน้าและสืบเนื่องจากกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ทั้งนี้ได้มีการนำเอารัฐธรรมนูญการปกครองหรือรัฐธรรมนูญตุ้มแดงมาใช้

ครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2491 คณะนายทหารบกทำการรัฐประหารรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ เพื่อโอนอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินกลับมาอยู่กับจอมพลป. พิบูลย์สงคราม หลังจากนั้นก็เกิดความพยายามในการล้มล้างรัฐบาลของ จอมพล ป. เนื่องจากไม่พอใจต่อความไม่ยุติธรรมในการปกครอง ปัญหาการคอร์รัปชันแต่กระทำการไม่สำเร็จ ได้แก่ กบฏเสนาธิการ กบฏวังหลวงและกบฏแมนฮัตตัน

ครั้งที่ 5 หลังจากกบฏแมนฮัตตัน 5 เดือน ใน พ.ศ. 2494 จอมพล ป. ทำการรัฐประหารรัฐบาลของตนเองเนื่องจากปัญหาความยุ่งยากในรัฐสภาเกี่ยวกับการบริหารประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2491 ที่ยึดหลักการแยกข้าราชการประจำออกจากการเมืองในรัฐสภา ซึ่งไม่เอื้อให้เกิดอำนาจ กล่าวคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกวุฒิสภาจะเป็นข้าราชการประจำไม่ได้

ครั้งที่ 6 ปี พ.ศ. 2500 สืบเนื่องจากปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงทำการรัฐประหารและประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2475 ฉบับแก้ไขปี 2495

ครั้งที่ 7 หลังจากนั้น 1 ปี ใน พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำการรัฐประหารอีกครั้งในรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งในรัฐสภาที่รัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ จอมพลสฤษดิ์จึงประกาศยึดอำนาจโดยอ้างเหตุผลความมั่นคงของประเทศซึ่งมีลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังคุกคาม โดยมีคำสั่งให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในขณะนั้น รวมไปถึงการยุบสภาและยกเลิกสถาบันทางการเมืองบริหารประเทศภายใต้กฎอัยการศึก

¹⁷ สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมืองของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 19

¹⁸ สุขุม ธนพงศ์พิพัฒน์, ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการทำรัฐประหารของทหารไทยระหว่าง พ.ศ. 2500 – 2534. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 1-2

ครั้งที่ 8 ในปี พ.ศ. 1514 จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลตนเอง เนื่องจากไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ในสภาได้และต้องการจำกัดเสรีภาพของประชาชน มีการประกาศ รัฐธรรมนูญปี 2511

ครั้งที่ 9 การรัฐประหารหรือปฏิรูปการปกครองในปี พ.ศ. 2519 เนื่องจากเหตุการณ์การประท้วงและเกิดการสังหารหมู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำพระจันทร์ ซึ่งรัฐบาลของ ม.ร.ว. เสณี ปราโมชไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยได้ คณะนายทหาร 3 เหล่าทัพและอธิบดีกรมตำรวจ นำโดย พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด จึงจำเป็นต้องยึดอำนาจการปกครองไว้โดยใช้ชื่อว่า “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน”

ครั้งที่ 10 ในปี พ.ศ. 2520 เนื่องจากประเทศไทยสถานการณ์ทางเศรษฐกิจทรุดลงรวมถึงผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ พลเรือเอกสงัด ชลออยู่จึงทำการรัฐประหารรัฐบาลภายใต้การนำของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2520 จนถึงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2521 จึงประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2521 หลังจากนั้นก็มีมีการพยายามยึดอำนาจทางการเมืองซึ่งในขณะนั้นเป็นรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เนื่องจากอำนาจทางการเมืองยังอยู่ภายใต้การครอบงำของคณะปฏิรูปฯ รวมไปถึงสถานการณ์การตกต่ำทางเศรษฐกิจ แต่ไม่สำเร็จจนกระทั่งปี พ.ศ. 2534

ครั้งที่ 11 ปี พ.ศ. 2534 เกิดการรัฐประหาร รสช. นำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์และกลุ่มนายทหาร จปร. รุ่นที่ 5 ในรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำและรัฐบาลมีพฤติกรรมแสวงหาผลประโยชน์ในการทำงานจนได้ชื่อว่าบุฟเฟต์ คาบิเนต (Buffet Cabinet) รวมทั้งรัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา

ครั้งที่ 12 ในปี พ.ศ. 2549 คณะรัฐประหาร คมช. นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ยึดอำนาจจาก รัฐบาลพลตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน คณะรัฐประหารได้ยกเลิกการเลือกตั้ง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ สันติสุข ห้ามประท้วงและงดกิจกรรมทางการเมือง ยับยั้งและเซ็นเซอร์สื่อ ประกาศใช้กฎอัยการศึกและจับกุมสมาชิกของคณะรัฐมนตรีหลายคน โดยให้เหตุผลในการทำรัฐประหารว่า เพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองและความแตกแยกของคนในสังคมระหว่างฝ่ายต่างๆ

ครั้งที่ 13 ปี พ.ศ. 2557 คณะรัฐประหาร คสช. นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ทำการรัฐประหาร รัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ให้รัฐมนตรีรักษาการทั้งหมดหมดอำนาจและเปลี่ยนผ่านสู่การจัดตั้ง คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ และออกประกาศขอความร่วมมืออย่างต่อเนื่องในหลายเรื่อง ซึ่งสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางการเมือง มีการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ และการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาลและนักการเมือง ทั้งนี้ คณะ คสช. ได้ให้เหตุผลในการทำรัฐประหารในครั้งนี้ว่า เพื่อเป็นการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่างๆ และทำให้บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ¹⁹

จะเห็นได้ว่า การรัฐประหารในการเมืองไทยนั้น ส่วนมากเกิดขึ้นจากสาเหตุความอ่อนแอหรือความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือน การสูญเสียความชอบธรรมในการบริหารปกครองประเทศ เนื่องมาจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การสูญเสียศีลธรรมจริยธรรมของนักการเมือง รัฐบาลไม่สามารถควบคุมสภาและ

¹⁹ สุรชาติ บำรุงสุข, ทหารกับประชาธิปไตย: จาก 14 ตุลาฯ สู่ปัจจุบันและอนาคต. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัย และผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2541), หน้า 11-13

แก้ปัญหาได้ หรือการเป็นเผด็จการรัฐสภา ประชาชนเกิดการแตกแยกทางความคิดนำไปสู่การชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลจนกระทบต่อความสงบมั่นคงของประเทศ ด้วยเหตุนี้ทหารจึงเข้าแทรกแซงทางการเมืองทำให้สังคมการเมืองไทยเกิดการรัฐประหารอย่างเป็นประจำ จากเหตุการณ์รัฐประหารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทหารได้ทำหน้าที่เป็นทั้ง ผู้ไกล่เกลี่ย ผู้พิทักษ์และผู้ปกครอง และเป็นที่น่าสนใจว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 สู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่กลับมีปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นขัดแย้งกับระบอบการปกครองดังกล่าวอยู่เสมอ การรัฐประหารในแต่ละครั้งเป็นการชี้ให้เห็นถึงสถานะของทหารที่มีความสำคัญอยู่ในเวทีของการเมืองไทยเสมอ ดังที่สุรชาติ บำรุงสุข ได้กล่าวไว้ว่า สำหรับประเทศไทย การแทรกแซงของทหารในการเมืองได้กลายเป็นกฎ มากกว่าข้อยกเว้น²⁰ ซึ่งสิ่งที่กระตุ้นให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองนั้นไม่ใช่แค่ปัญหาการหย่อนประสิทธิภาพหรือการขาดความชอบธรรมในการทำงานของรัฐบาลพลเรือนเท่านั้น รวมไปถึงไม่จำเป็นว่าทหารมีความประสงค์ให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าหรือมีความมั่นคงเสมอไป ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการแทรกแซงทางการเมืองของทหาร ได้แก่ ผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร โดยรัฐบาลพลเรือนอาจทำการตัดผลประโยชน์ที่ฝ่ายทหารเคยได้รับ การเข้าไปแทรกแซงการจัดกำลังและการวางนโยบายของฝ่ายทหาร การลบหลู่เกียรติภูมิของทหาร รวมทั้งการเสริมสร้างหน่วยงานหรือหน่วยกำลังอื่นแข่งกับทหาร สิ่งเหล่านี้ล้วนกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของทหารจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศมีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่มากขึ้น ประชาชนก็มีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าทางเลือกตั้งเป็นที่มาของความชอบธรรม ซึ่งจะทำให้ทหารยึดอำนาจและปกครองประเทศได้อย่างลำบากมากขึ้น ดังเช่นสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้²¹

5. บทสรุป

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยได้รับอิทธิพลและผ่านกระบวนการถ่ายทอดมาจากระบบการปกครองในสมัยอดีต โดยตั้งอยู่บนค่านิยมของอิสระนิยมกับอำนาจนิยม ค่านิยมและความเชื่อของคนไทยยังคงผูกพันอยู่กับระบบศักดินาจึงยกย่อง เชื้อพังและเกรงกลัวผู้มีอำนาจอย่างไม่จำกัดขอบเขตและความเป็นอิสระของคนไทยทำให้ขาดความผูกพันหรือความรับผิดชอบ สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ แม้ว่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองใน พ.ศ. 2475 คนไทยรับเอาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเข้ามาแต่รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ก็ยังไม่ฝังรากลึกลงในสังคมไทย กล่าวคือ กลุ่มชนชั้นนำหรือประชาชนผู้มีการศึกษาจะยอมรับแค่ในเชิงทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่ยอมรับผู้นำที่มีอำนาจเข้มแข็งเด็ดขาดซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาของประเทศ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่รัฐบาลพลเรือนไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การขาดความชอบธรรมในการบริหาร สถานการณ์บ้านเมืองตกอยู่ในความวุ่นวายจึงเป็นโอกาสให้ฝ่ายทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาและรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย จากสถานการณ์ทาง

²⁰ สุรชาติ บำรุงสุข, *ไตรสรณคมน์ทหาร รัฐประหาร และการเมืองไทย*, (กรุงเทพมหานคร:สถาบันปริทัศน์ พนมยงค์, 2551), หน้า 50

²¹ สุจิต บุญบงการ, *ทหารกับการพัฒนาการเมืองไทย*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2562), หน้า 57-58

การเมืองของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะเห็นได้ว่า มีการก่อการรัฐประหารจากฝ่ายทหารจำนวน 13 ครั้ง เมื่อพิจารณาแล้วระยะเวลาที่การเมืองไทยถูกแทรกแซงโดยฝ่ายทหารมีมากกว่าการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย โดยเงื่อนไขที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองนำไปสู่การรัฐประหารมาจากความล้มเหลวในการปกครองของรัฐบาลฝ่ายพลเรือน เช่น ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การเป็นเผด็จการรัฐสภา จนนำมาสู่ภาวะการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในรูปแบบของการชุมนุมทางการเมืองและการแบ่งฝ่ายของประชาชน รวมทั้งการที่รัฐบาลฝ่ายพลเรือนทำการแทรกแซงทหารจนกระทบต่อผลประโยชน์ทางฝ่ายทหาร สิ่งเหล่านี้จึงเป็นการกระตุ้นให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมือง ถึงแม้ว่าในภาวะวิกฤติการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ผู้นำทหารรับบทเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ผู้พิทักษ์รวมถึงบทบาทของผู้ปกครอง โดยอ้างเหตุผลหรือแสดงเจตจำนงที่ว่าเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือเพื่อเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหที่รัฐบาลพลเรือนไม่สามารถกระทำได้อีกตาม แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าในการรัฐประหารหลายครั้งที่ผ่านมาก็มีแรงกระตุ้นจากผลประโยชน์ส่วนตน เช่นกันรวมทั้งการที่ผู้นำทหารใช้อำนาจทางการเมืองตักตวงผลประโยชน์ใส่ตนและกลุ่มก็มีให้เห็นมาโดยตลอด วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยก็มีส่วนกำหนดความมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นเดียวกัน วัฒนธรรมการรัฐประหารควบคู่ไปกับการเมืองไทยที่เกิดขึ้นหลายครั้งเช่นนี้ ย่อมส่งผลต่อแนวความคิด ทศนคติ และค่านิยมทางการเมืองของประชาชน เป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยอยู่ในรูปแบบผสมระหว่างแบบไพร่ฟ้าผสมมีส่วนร่วมและวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมผสมประชาธิปไตย กล่าวคือ ประชาชนส่วนหนึ่งมีความเห็นเป็นเรื่องปกติที่จะมีผู้นำที่เข้มแข็งเด็ดขาดเข้ามาแก้ไขสถานการณ์ความวุ่นวาย สืบเนื่องมาจากพื้นฐานแนวคิดเรื่องอำนาจนิยมซึ่งจะมอบความรับผิดชอบทุกอย่างไว้ที่ผู้นำและยึดถือในตัวบุคคลมากกว่าหลักของเหตุผล ขาดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยจะถือว่ากิจกรรมของบ้านเมืองเป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง ฉะนั้น การที่ทหารเข้ามาแทรกแซงหรือมีบทบาททางการเมืองจึงเป็นเรื่องที่สมควร เพราะรัฐบาลฝ่ายพลเรือนนั้นอ่อนแอควบคุมสถานการณ์ไม่ได้ การบริหารที่ผิดพลาดจึงจำเป็นต้องใช้กำลังบังคับให้รัฐบาลพ้นจากอำนาจหรือออกจากตำแหน่ง เพื่อคลี่คลายปัญหาความสงบและควบคุมให้ประชาชนอยู่ในความเรียบร้อย ประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามและยอมรับกฎระเบียบตามที่รัฐกำหนด ไม่ทำการเรียกร้องเพื่อเป็นการรักษาไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ หรือพูดง่าย ๆ คือ เอาตามอย่างเขาว่า อย่าว่าวุ่นวาย ในขณะที่ประชาชนอีกกลุ่มจะมีความสนใจเข้าร่วมทางการเมือง มีจิตสำนึกทางการเมืองสูง โดยมีความเห็นว่า การยุติหรือแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ทางการเมืองควรปล่อยให้ไปตามกลไกของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทหารควรเป็นเพียงองค์กรหนึ่งซึ่งไม่ควรเข้ามาแทรกแซงหรือมีบทบาทในการครอบงำทางการเมือง ความแตกต่างในเรื่องแนวคิดของประชาชนนี้เองเป็นรากฐานของปัญหาและอุปสรรคด้านการเมืองการปกครองของประเทศ

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า วงจรการรัฐประหารที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่า การเข้ามามีบทบาทหรือแทรกแซงทางการเมืองของฝ่ายทหารไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามล้วนแต่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพราะในทางอุดมการณ์และวิถีการปฏิบัติหรือระบบขององค์กรทหารนั้นทหารไม่เคยยอมรับหลักประชาธิปไตยและอยู่ฝั่งตรงข้ามกับประชาธิปไตยเสมอ จากการที่ประเทศไทยมีระบอบการปกครองที่เป็นจารีตประเพณีมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตที่มีพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบบเจ้าขุนมูลนายจึงเป็นค่านิยมที่ประชาชนสั่งสมกันมาหลายชั่วอายุคนที่มีการยอมรับวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนั้น แม้ภายหลังประเทศไทยได้รับแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย ทุนนิยมเข้ามาในประเทศ แต่ความเคยชินของคนไทยในค่านิยมที่ฝังหัวจนมีลักษณะพื้นฐานค่อนข้างไปทางอนุรักษนิยม

จึงทำให้แนวคิดเหล่านี้ยังไม่ฝังรากลึกอยู่ในจิตสำนึกของคนไทย กล่าวคือ มีการยอมรับเพียงแนวทางหรือทฤษฎีวางไว้เป็นรูปแบบเพื่อการปฏิบัติ แต่ในความเป็นจริงยังประชาชนส่วนหนึ่งยังเกิดคำถามว่ารูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยจริงหรือไม่ และในทางปฏิบัติ เมื่อเกิดปัญหาหรือวิกฤตการณ์ทางการเมืองขึ้นก็ไม่แก้ไขตามวิธีปฏิบัติในรูปแบบของประชาธิปไตย แต่ใช้วิธีการรัฐประหารเพื่อเข้ามาจัดการให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์รัฐประหารในหลายครั้งที่ผ่านมามีระยะเวลาที่มีการปกครองโดยฝ่ายทหารแล้วมีมากกว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเสียอีกสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนส่วนมากยังคงยึดถือในความเป็นอำนาจนิยม เชื่อในการใช้อำนาจมาบังคับจัดการแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ทำให้เกิดสภาวะการณ์ชะงักงันในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในประเทศและเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ เข้ามาฉกฉวยหาผลประโยชน์จากสถานการณ์ดังกล่าว ซึ่งการที่จะพัฒนาให้ระบอบการเมืองการปกครองของไทยเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ควรเริ่มจากการสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจหลักประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนในสังคม มุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเต็มที่ กลุ่มทหารเองก็ต้องยุติการเข้าแทรกแซงหรือมีบทบาททางการเมืองโดยต้องมีความเป็นทหารอาชีพคือการรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบในขอบเขตของตนไม่ยุ่งเกี่ยวกับการตัดสินใจทางการเมืองซึ่งถือเป็นหน้าที่ของฝ่ายพลเรือนและเข้าใจสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันว่าการบริหารงบประมาณแผ่นดินควรพิจารณาสิ่งที่จำเป็นและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและประเทศชาติเป็นสิ่งแรก รวมไปถึงการปรับทัศนคติการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน โดยคำนึงถึงพันธกิจและบทบาทหน้าที่ของตนเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ประเทศชาติพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ

6. เอกสารอ้างอิง

- กมล สมวิเชียร. **วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง. ในวรรณไวทยาการ: รัฐศาสตร์. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514**
- ชาดา นนทวัฒน์. **กบฏแผ่นดินแย่งชิงอำนาจ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด, 2552**
- ชำนาญ จันทรเรือง. **วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย. 2559. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2563. จากเว็บไซต์ <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/637713>**
- ทิวากร แก้วมณี. **แนวคิดวัฒนธรรมการเมือง: จาก Civic Culture สู่ Bowling Alone Political Culture: From Civic Culture to Bowling Alone. 2553. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2563. จากเว็บไซต์ <http://oknation.nationtv.tv/blog/dhiwakorn/2010/10/05/entry-1>**
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **“วัฒนธรรมทางการเมืองไทย”. เอกสารการประชุมวิชาการวัฒนธรรมการเมือง จริยธรรมและการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2550**
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม. รัฐ และรูปการจิตสำนึก. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2538**
- พัทยา สายหู. **การใช้แบบความคิดเรื่อง “วัฒนธรรม” ในการพัฒนาประเทศใน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514**

- รุจิโรจน์ สายสมบัติ. **ทหารกับประชาธิปไตย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- ลิขิต ธีรเวคิน. **คนไทยในอุดมคติ**. กรุงเทพมหานคร: แม็ค, 2548
- ลิขิต ธีรเวคิน. **วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลาริเริ่มทางการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529
- สุขุม ธนพงศ์พิพัฒน์. **ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการทำรัฐประหารของทหารไทยระหว่าง พ.ศ. 2500-2534**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539
- สุจิต บุญบงการ. **การพัฒนาทางการเมืองของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- สุจิต บุญบงการ. **ทหารกับการพัฒนาการเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2562
- สุรชาติ บำรุงสุข. **ไตรศรณคมน์ทหาร รัฐประหาร และการเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2551
- สุรชาติ บำรุงสุข. **ทหารกับประชาธิปไตย: จาก 14 ตุลาฯ สู่ปัจจุบันและอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2541
- อุไรวรรณ ธนสถิต. **วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย**. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 2552. 7(3), 1
- Almond, Gabriel & Verba, Sidney. **The Civic Culture**. Princeton: Princeton University Press, 1972
- Almond, Gabriel. **Comparative Politics Systems**. The Journal of Politics, 1956, 18(3), pp. 391-409.
- Lucian W.Pye. **Aspects of Political Development**. Boston and Toronto: Little Brown & Company, 1966
- Surachart Bumrungsuk. **United States Foreign Policy and Thai Military Rule. 1947-1977**. Master of Arts Thesis Cornell University, 1985